

הדרוש הזה דרש דרש המנוח הגהמ"ח זלה"ה על סעודת בר מצוה שלו
(אור ליום י"א טבת שנת תרע"ח)

(א) בקידושין (ל'): כל מצוה שהוא תלוי בארץ אינה נוהגת אלא בארץ ושאינה תלוי בארץ נוהגת בין בארץ בין בחוצה לארץ חוץ מן הערלה וכלאים ובגמ' מאי תלוי ומאי שאינה תלוי אילימא תלוי דכתיב בה ביאה ושאינה תלוי דלא כתיב בה ביאה ודכתיב בה ביאה שתלאה הכתוב בביאת הארץ כגון כי תבואו כי יביאוך וסריך והרי תפילין דכתיב בהו ביאה ונוהגין בין בארץ בין בח"ל ופירש"י ז"ל תפילין אשכחנא בכמה דוכתין ברבנן אמוראי דבבל דמנחי תפילין ובתוס' ד"ה הרי הקשו ע"ז וא"ת דילמא מדרבנן הוי עבדי וכו' יעושה :
(ב) ודהנה הרמב"ם ז"ל בפ"א מתרומות כתב דתרומות ומעשרות אינם נוהגין אלא בא"י משום דכתיב כי תבואו וכן כתב (בפ"ד משמיטה הכ"ה) דאין שביעית נוהגת אלא בא"י בלבד שנאמר כי תבואו אל הארץ יעו"ש ותמחו דהרי זה כפי הס"ד דגמ' דתלוי בארץ היינו דכתיב בה ביאה וא"כ נשאר קושית הגמ' מתפילין דכתיב בהו ביאה ונוהגין גם בח"ל :
(ג) ודהנראה ליישב דהנה במס' מנחות (לד') אהא דתנן ד' פרשיות שבתפילין מעכבין זה את זה אמר בגמ' ת"ר לטטפת לטטפת לטוטפות הרי כאן ד' דברי רבי ישמעאל ר"ע אומר אינו צריך טט בכתפי שתיים פת באפריקי שתיים ופירש"י ז"ל דמכאן שכותב ד' פרשיות בד' כתפים יעושה ויבטלה הקדש מפלפל בדברי רש"י ז"ל ואכ"מ וצריך ביאור איזה נפק"מ בין רבי ישמעאל לר"ע אם למדין ד' פרשיות מגופי דקרא או מיתורא דקראי וכבר דברו בזה. ואמנם אמור"ר שליט"א אמר נפק"מ בזה דכבר התעוררו המפרשים לחקור בענין מצות תפילין במדבר דלא נאמרה פרשת שמע והי' אם שמוע עד שנת הארבעים במשנה תורה א"כ הי' מצות תפילין אז רק בשני פרשיות קדש והי' כי יביאך. או אפשר דלא התחילה המצוה עד שנגמרו כל הד' פרשיות יעו"ש ואמנם אמור"ר שליט"א הראה הדבר מפורש בחדושי הרשב"א ז"ל למנחות (לד') דכתב דאף דפרשת שמע והי' אם שמוע נכתבו כמשנה תורה ופרשת קדש והי' כי יביאך נאמרו בשעת יציאת מצרים וכתוב בהם והי' לאות על ירך ולטוטפות בין עיניך אלמא הזהיר הקב"ה אז על התפילין והתפילין הרי נעשו מארבע פרשיות ואיך הי' אז במדבר מצות הרי נעשו מארבע פרשיות ואיך הי' אז במדבר מצות תפילין. ותירץ דאין מוקדם ומאוחר בתורה ונאמרו שמע והי' אם שמוע בשעת יצאת מצרים עכ"ד הנה מבואר מדבריו ז"ל דזה מוכח ממקומו דהתחילה מצות תפילין מיד במדבר בעת יציאת מצרים שנאמר אז והי' לאות על ירך וגו' משיטא ל"י לרשב"א ז"ל דאי אפשר להכשיר תפילין בשני פרשיות בשום פעם כיון דד' פרשיות מעכבין זה את זה וע"כ הכריח דמיד במדבר הי' ד' פרשיות ואין מוקדם ומאוחר גם במשנה תורה. ולכאורה צ"ע בדברי הרשב"א ז"ל דמאי קשיא ל"י מהא דד' פרשיות מעכבין הא י"ל דרק לאחר שנאמר במשנה תורה עוד ב' פרשיות וחל חיובא דב' פרשיות שניות שפיר כולם מעכבין זה את זה אבל במדבר אם לא הי' עדיין ד' פרשיות שפיר הי' סגי בתפילין של

ב' פרשיות וכוה מצינו במנחות (מה') שכן מצינו כל שנה שהיו ישראל במדבר קרבו כבשים בלא לחם ומ"צ סבר ר"ע דעכשו הלחם מעכב את הכבשים וע"כ לדידי ולוקים הם יעושה וה"נ נימא בתפילין דבמדבר היו סגי בתפילין של ב' פרשיות ומנ"ל לומר דגם במשנה תורה אין מוקדם ומאוחר ונאמר מוקדם. אולם נראה דחזו הנפק"מ בין ר' ישמעאל לר"ע דלרבי ישמעאל דמגופי דקרא דלטוטפות אינו מוכח כמה שיעורן דתפילין רק מיתורא דלטטפת לטטפת לטוטפות א"כ שפיר י"ל דקודם שנאמרו ב' פרשיות שניות הי' סגי אז במדבר בתפילין של ב' פרשיות דהרי ריבוי זה דתפילין מן ד' פרשיות נתחדש אחר כן אמנם רשב"א ז"ל קושייתו לר"ע דדריש מעפעותא דקרא דלטוטפות ד' פרשיות א"כ הרי מיד במדבר נצטוו על ד' פרשיות דהרי באותן פרשיות שנאמר במדבר כתיב והי' לטטפת דפירושו פת באפריקי שתיים טט בכתפי שתיים וע"ז הוקשה לו דאיה איפוא הם הד' פרשיות ולכן הוצרך לומר דאין מוקדם ומאוחר ונגמרו מיד הד' פרשיות גם אותן שבמשנה תורה וז"ל ולפי"ז מתבאר הנפק"מ בין ר"י לר"ע דלר"י י"ל שפיר כדברי המפרשים דלא הי' תפילין רק מן ב' פרשיות אבל לר"ע לעולם הי' תפילין מן ד' פרשיות דמשמעות דלטוטפות היינו ד' פרשיות וז"ל :
(ד) ערך נקדים בהא דקידושין (ל"ז') דפריך והרי תפילין דכתיב בהו ביאה ונוהג בח"ל ופירש"י ז"ל דחוינן אמוראי דבבל דמנחי תפילין וראיתי בספר המקנה דתמה דלמא ל"י לרש"י ז"ל ראי' מאמוראי דבב"ל הלא מקרא מפורש ביחזקאל ופארץ חבוש עליך ואמרי' במד"ק (טו') דהיינו תפילין וזה הי' כבר בח"ל בגולה יעו"ש שהניח בצ"ע. אולם אמור"ר שליט"א אמר דל"מ דהרי קושית הגמ' דתפילין היא משום דכתיב בהו ביאה ולכאורה הרי יש מצות תפילין דלא כתיב בהו ביאה כדכ' בפ' שמע והי' אם שמוע א"כ גלי קרא דיש חיוב תפילין דלא תליא בביאה וצ"ל דקושית הגמ' דנימא קרא כדכתיב והיינו דנימא דשתי פרשיות דלא כתיב בהו ביאה נוהגת גם בח"ל אבל תפילין של ד' פרשיות אינם נוהגים אלא בארץ ישראל ואף דד' פרשיות מעכבין זה את זה י"ל דרק במקום דיש חובת ד' פרשיות אזי מעכבין זה את זה אבל בח"ל אם נימא דליכא חיוב רק משתי פרשיות ממילא לא יעכבו כלל הד' פרשיות בח"ל. וש"ר כי מרן ז"ל בשו"ת הרי"ם חיו"ד הביא דברי ירושלמי (פ"א דקידושין ה"ח) ושמתם את דברי אלה על לבבכם אפי' גולים מה אית לך כגון תפילין כו' יעו"ש וע"י בריטב"א ז"ל בקידושין (ל"ז'). שהביא ג"כ דברי ירושלמי דמוכח מקרא דתפילין נוהגין בח"ל וע"כ קושית הש"ס והרי תפילין כו' דנימא דריבויא דושמתם דתפילין נוהגים בח"ל הוא על תפילין של ב' פרשיות אבל ד' פרשיות לא ינהגו אלא בא"י כדכתיב ביאה יעושה וא"כ לק"מ קו' המקנה דמקרא דיחזקאל אינו מוכח רק דיש מצות תפילין בח"ל וזה כבר ידענן מריבוי דקרא דושמתם אפי' כשאתם גולים והקושיא הי' רק על השעור דתפילין שיהי' מן ד' פרשיות